

bt.no/meninger: Her finner du lederartikler, kronikker, kommentarer og leserdebatt.

Finanskriser ser ut til å komme og gå uten at det får konsekvenser for hvordan økonomer tenker om faget sitt.

Lærer økonomer av sine feil?

FORSKNING I BERGEN

ØKONOMER ER UTE AV STAND til å varsle finanskriser, valutakruser, boligpriser og flere andre fenomen som mange er oppatt av. Det bekymrer oss i svært liten grad. Mens det nok finnes stemmer som mener den siste tidens kriser burde få faget til å gå i seg selv, er vi økonomer flest såre fornøyd med situasjonen. Det virker provoserende på mange, for det ser ut som om økonomer nekter å lære av sine feil.

En grunn til at krisene ikke gjør et stort inntrykk på profesjonen, er at finanskriser og boligpriser er små og marginale forskningsfelt.

Selv om medieinteressen sikrer et stort publikum til dem som er villige til å varsle djervt om kommende bobler, krakk og kriser, skal en lete lenge etter relevant forskning i fagtidsskriftene.

FORTIDENS KRISER er et lite, men legitimt forskningsfelt, men heller ikke spesialistene ser det som spesielt bekymringsfullt at krisene ikke lar seg varsle. Tvert imot, blir det nærmest sett på som en seier for faget, for vi mener det ligger i finanskrisers natur at de kommer overraskende.

Det finnes alltid «eksperter» som spår snarlig undergang, men dersom noen på en overbevisende måte kunne varsle en finanskriser et halvt år frem i tid, ville det utløse umiddelbar panikk. Investorer ville febrilsk forsøke å dumpe verdipapirer som snart vil miste sin verdi. Ingen vil ønske å kjøpe verdipapirer som snart skal miste sin verdi, og derfor vil krisen bli utløst umiddelbart.

En sentral prediksjon fra økonomisk forskning om finanskriser, er derfor at eventuelle kriser vil komme overraskende, de vil ikke kunne varsles på en overbevisende måte.

VI VILLE VÆRT MER BEKYMRET der-

som det heller ikke var mulig å predikere utfall i enkle situasjoner, hvor det er lett å identifisere aktørene og deres interesser. Heldigvis har vi betydelig suksess i mange slike situasjoner: Bompenger gjør at veiene blir mindre brukt; når myndighetene sikrer ledighetstrygd, er de ledige villige til å lete lenger etter gode jobber, og dokumentavgiften reduserer likviditeten i boligmarkedet. Dette er enkle, men robuste prediksjoner tett knyttet til forutsetninger vi gjør om motivasjon og rasjonalitet.

Men vår suksess med standardmodellen, hvor individer er fullt rasjonelle og bare oppatt av snever egeninteresse, er ikke universell. De av oss som jobber med kontrollerte eksperimenter, hvor vi ser på atferd i situasjoner hvor vi kontrollerer finansielle insentiver, har etter hvert slått fast et stort antall avvik fra standardmodellen. Nå vet vi for eksempel at folk er villige til å dele ressurser selv med helt anonyme og fremmede andre, og de er oppatt av at det skjer på en rettferdig måte

fakta

Erik Ø. Sjørensen

- Professor i samfunnsøkonomi ved NHH og medlem av The Choice Lab (ved NHH) og ESOP (ved UiO).
- Forsker på arbeidsmarkedet og sosiale preferanser.
- Resultatene viser at folk i kontrollerte og anonyme eksperimenter er villig til å dele penger med andre i henhold til idealer om rettferdighet som tar hensyn til forskjeller i innsats og produktivitet.

som respekterer relativ innsats.

Dette er ny kunnskap om individuell motivasjon som bryter med den tidligere standardmodellen.

MENS VI SER PÅ vår manglende evne til å varsle finanskriser som et problem i «public relations» heller enn med økonomifaget, så blir den nye kunnskapen om individuell motivasjon tatt imot med et annet alvor.

De velrenommerede tidsskriftene rydder plass for artikler som dokumenterer at det som har vært det teoretiske grunnlaget for samfunnsøkonomi i over hundre år – ideen om den autonome, egoistiske aktøren – bryter sammen i situasjoner så enkle, at alle er enige om at den burde holde. I stedet får vi en mer psykologisk realistisk modell for menneskelig atferd.

Denne utviklingen vil nok ikke hjelpe oss å varsle finanskriser. Men tiden vil vise om denne utviklingen kanskje kan hjelpe oss å forstå mekanismene i hvordan de utfolder seg. Nå har kanskje noen av oss

en intuisjon om at det ikke er standardmodellens antakelse om bankers og investors egoistiske motivasjon som er problemet. Men kanskje er finansmarkedene blitt så kompliserte at antakelsene om full rasjonalitet ikke lenger er rimelig.

MEN DET FINNES andre forskningsfelt hvor en har begynt å høste frukt av den nye innsikten om individuell motivasjon.

Nye arbeider i offentlig og politisk økonomi har begynt å ta hensyn til den rikere motivasjonen som er avdekket i kontrollerte eksperimenter. Flere mener for eksempel at forskjellene på de europeiske og den amerikanske velferdsstatsidealene, kan forstås dersom velgerne er oppatt av rettferdighet.

Derfor er det ikke riktig å si at økonomifaget nekter å lære av avslørte feil. Som svar på våre feilslåtte prediksjoner i enkle eksperimenter, er vår grunnleggende forståelse av individuell atferd i endring.

Men effektiv varsling av krakk og kriser får vi nok ikke.

ILLUSTRASJON: MARVIN HALLERAKER

DAGENS AVIS

Jeg bidrar gjerne til å bekjempe nød, men da må nøden holde seg i ro

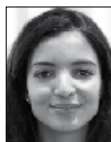
FORFATTER KNUT NÆRUM,
DAGBLADET

Han driver sin egen fascistiske tenketank

POLITISK REDAKTØR HANNE SKARTVEIT OM
ANDERS BEHRING BREVIK, VG

Ekstremister nyter friheten på sosiale medier

SKRIBENT LOUIZA LOUHIBI,
MORGENBLADET

MANGE TENÅRINGSFORELDRE må forholde seg til ønsket om å være utvekslingsstudent i et annet land. I dag forteller Live Skiftesvik om sine erfaringer. De er ikke hyggelige. Heldigvis er hennes historie unntaket, men likevel en påminnelse om å ta sine forholdsregler og sjekke grundig før man legger ut på eventyr.

ENAR AARRE, UTGAVESJEF